

A Szélkakas nyolcvanöt éve

Egy magyar művészcsalád európai stúdiója

► 1933-ban Párizs ismét az európai művészet központja volt. Bár lecsengett már a Montparnasse és a Montmartre bohéméletének aranykorszaka, Németország fokozatos fasizálódásával párhuzamosan, rövid időre újra a francia főváros lett a modern művészet központja. A jazz nagyjai, Louis Armstrong, Duke Ellington koncertjei és Joséphine Baker vérpezsdítő táncelőadásai tartották lázban az embereket. Az ekkor Párizsban élő magyar művészkolónia tagjai között mások mellett a világhírű fotóművész, André Kertész, Picasso fotósát, Brassaiit (Halász Gyula), Csáky Józsefet, Rozsda Endrét, Réth Alfrédot és nem utolsósorban a magyar üvegművészet iskolateremtő mesterét, Báthory Júliát találhatjuk meg.

Báthory Júlia (1901–2000) 1933 tavaszán alakította meg önálló stúdióját, a *Studio La Girouette*-et (Szélkakas Stúdió). Ekkor már három éve élt Párizsban, ahol tehetségével hamar sikereket ért el. Már első, 1930-as, Huszár Imre szobrászművésszel közös, párizsi bemutatkozása országos publicitást és számos nagy megrendelést hozott számára. Kiköltözése után két évvel, 1932-ben, a Salon d'Automne tagja lett, azé a szaloné, melyben Maurice Marinot, az art deco üvegművészet egyik legnagyobb alakja is kiállított. A stúdió létrehozását a monumentális, építészeti megrendelések sokasága is indokolta, Báthory Júlia ugyanis maga kivitelezte nagy méretű csiszolt pannóit. Mun-

**A Studio La Girouette pecsétje /
Stamp of the Studio La Girouette, Paris
Párizs, 1933**

Fotó: Tahin Gyula, 1992

káival az egész európai üvegművészetben kivételes életművet hozott létre. Elsőként alkalmazta a homokfúvás technikáját művészi üvegmegmunkálásra, különleges csiszolási technikája olyan egyedülálló volt, hogy a korabeli francia kritika nem is a „graveur en cristalle” (üvegcsiszoló), hanem a „sculpteur en verre” (üvegszobrász) kifejezéssel illette nem mindennapi munkáit.

Az általa létrehozott stúdió kezdetben egyszemélyes műhely volt. A maga által feltalált és kikísérletezett technikákkal teljesítette megrendeléseit egészen a második világháború kitöréséig. 1940-ben, mint

**Báthory Júlia:
A Studio La Girouette
csiszoltüveg cégére /
Júlia Báthory: Cut glass
trade sign of the Studio
La Girouette, Paris
Párizs, 1933 (Városi
Képtár, Orosháza)**

magyar állampolgárnak, az internálással kellett volna szembesülnie, ha nem hagyja el az országot. A magyar kolónia feloszlott, prominens tagjai többnyire Spanyolországba, Amerikába és Svájcba mentek. Ekkor Báthory Júlia a nehezebbik utat, a hazatérést választotta. Vele együtt a stúdió is Budapestre költözött, igen nehéz körülmények között a Budafoki úton kezdte újra tevékenységét. A műhely azonban 1944-ben bombatalálatot kapott, többször ki is fosztották Budapest ostroma során. A szovjet megszállás még a reményét is elvette annak, hogy a hajdan a párizsi *Printemps árubáz belső dekorációit*, a *Goldberger textilgyár zürichi tárgyalótermének pannóit* készítő, az 1937-es párizsi és az 1939-es New York-i világkiállításon elismerő oklevelet nyerő Báthory Júlia valaha is újra-alapíthassa a Szélkakas Stúdiót. Egészen 1953-ig az is kétséges volt, hogy valaha lehetőséget kap-e arra, hogy üvegművészként érvényesülhessen.

Nemzetközi hírnevének és kivételes szakmai tudá-

sának köszönhetően előbb 1949-ben a Magyar Iparművészeti Főiskola újonnan induló üvegművészképzési programját dolgozta ki, majd 1952-ben a szakképzés oktatási modelljét alkothatta meg. A koncepció először a Török Pál utcai Képző- és Iparművészeti Gimnázium üveg szakán valósult meg, ahol 1971-ig volt vezetőtanár.

A szocializmus évei alatt Báthory Júlia, a párizsi évekhez képest mostoha körülmények között is, folyamatosan alkotott. A hatvanas évektől hutaüveget is készített; 1976-os nyugalomba vonulása idejére az egyetemes üvegművészet azon kevesei közé tartozott, akik az üveg hideg és meleg megmunkálásában egyaránt tevékenykedtek. Számos rangos nemzetközi és hazai kitüntetés birtokában vonult vissza az aktív alkotómunkától, bár folyamatosan új technológiai újításokon gondolkodott, rajzokat, terveket készített, és hozzákezdett kivételesen gazdag életműve rendszerezéséhez.

Kovács Júlia: Konyhai termékcsalád / Júlia Kovács: Kitchen product family

1975, kőedény és üveg

Nevelt fia, Szilágyi András 1974-ben diplomázott az Iparművészeti Főiskola üveg szakán. Gimnáziumi tanulmányait Báthory Júlia tanítványaként végezte el, így kettejük kapcsolata szakmailag is igen szorosra vált. Az üvegcsiszolás, a homokfúvás egyedi technológiái, Báthory Júlia féltve őrzött műhelytitkai szálltak Szilágyi Andrásra, aki továbbment a mestere által megkezdett úton. Az 1970-es, 1980-as években már egyéni hangú, különleges optikai hatásokat produkáló művekkel jelentkezett.

**Szilágyi András: Dupla váza (vázaplasztika-sorozat) /
András Szilágyi: Double Vases (sculptural vases series)**
1974, fúvott üveg

Szilágyi András felesége, Kovács Júlia szintén üvegművészként végzett 1973-ban. Hírnevét elsősorban üvegdesignerként az 1970-es években tervezett használati edényeivel alapozta meg, ezekkel külföldön is sikert aratott. Kísérletezőkedve hamar az üveg és kerámia anyagának együttes alkalmazásáig, valamint különleges hinterglas-technikával készített üvegeképek megalkotásáig vitte. Technológiai újításainak jelentősége Báthory Júlia 1930-as évekbeli kísérleteihez mérhető. A nyolcvanas évek végére láthatóvá vált, hogy a magyar üvegművészetben, számos egyéb irányzat mellett, Báthory Júlia, Szilágyi András és Kovács Júlia stílusa, módszere és felfogása képviseli a magyar üvegművészetnek egy, az 1930-as évek art deco és modern művészetekben gyökerező „művészi design”-szemléleten alapuló ágát.

**Kovács Júlia: Aranykép
/ Júlia Kovács:
Golden Picture**
1980, aranyozott,
homokfúvott üveg,
26x26 cm
(a művész tulajdona)

**Szilágyi András: Üveg körtefa, Orosháza, főtér /
András Szilágyi: Glass Pear Tree, Main Square, Orosháza**
2013, rogyasztott üveg, fém

**Szilágyi András: Üveg körtefa, Orosháza, főtér (kivilágítva)
/ András Szilágyi: Glass Pear Tree, Main Square,
Orosháza (floodlit)**

Szilágyi András és Kovács Júlia Báthory-örökséget továbbvivő *dömsödi stúdiója* tehát nem csupán egy többgenerációs művészcsalád intézményesített vállalkozása, hanem olyan műhely, ahol a magyar üvegművészet egyedülálló, művészileg koherens és az autonóm művészi üveg megszületésétől kezdve lineárisan

**Kovács Júlia: Térválasztó elemek, Üvegipari Művek Üdülője, Balatonalmádi /
Júlia Kovács: Partitioning panels, Summer resort of Glass Works, Balatonalmádi**
1982, savazott, homokfúvott üveg, egyenként: 270x110 cm

fejlődő iskolája van jelen. Egyfajta zárvány, mely a magyar üvegművészetnek a kortárs képzőművészi irányjai mellett, a francia autonóm stúdióüveg és a

német Bauglas Báthory Júlia által megteremtett művészi szintézisét folytatva működik. Mind kivételes technológiáit, mind művészi felfogását tekintve –

sokszor tudatosan is – elkülönül a magyar üvegművészet egyéb tendenciáitól, és a maga útját járja.

Az európai art deco stílusirányzat többi hasonló műhelyét, művészcsaládját többnyire elsodorta a má-

Kovács Júlia: Tavasz / Júlia Kovács: Spring

2003, szitanyomott vegyes technika, 36x26 cm (a művész tulajdona)

sodik világháború. A vasfüggönytől keletre az 1950-es, 1960-as évek tömegtermelése, az államosítás, a központosítás, az ipari szerkezetváltások a hasonló dinasztiai kontinuitását jórészt megszakították. A Szélkakas égisze alatt működő családi műhely azonban vidékre „költözve”, a szó klasszikus értelmében vett üvegmanufaktúraként képes volt átvészelni ezeket a kríziseket, és többször is megújulva fennmaradni.

Ez a generációkon átívelő, a 21. században is élő műhely az üvegművészet azon sejtjeihez hasonlítható, melyek az európai iparművészet központjaiból, Németországból, Franciaországból kiindulva a világ eltérő pontjain alapozták meg lokális műhelyek, iskolák arculatát. Párhuzamnak tekinthető Kagami Kozo munkássága, aki a német Wilhelm von Eiff – Báthory Júlia korai kortársa – tanítványaként hazatérve a Kagami Crystal Co., Ltd. megalapításával „felrajzolta” Japánt a nemzetközi üvegművészet térképére. Hasonlót vitt véghez Andries Dirk Copier Hollandiában, aki szintén Báthory Júlia kortársaként, Párizsból hazatérve, Leerdamban hozott létre európai színvonalú műhelyt és iskolát a holland üvegművészet számára.

Báthory Júlia hasonló munkába kezdett hazánkban a háború után, de Magyarország sajátos helyzete, a vasfüggöny hosszú időre megakadályozta, hogy szellemi munkássága méltó helyére kerüljön a nemzetközi szakirodalomban, és ismertté váljon a szélesebb közönség számára. Az ő művészetének méltó „hazakeresése” 2017-ben, Orosházán a Városi Képtárban berendezett állandó gyűjteményében csúcsonodott ki. Báthory Júlia háború utáni érdemei közül a legelérhetetlenebb a magyar üvegművészképzés megteremtése, elindítása, ám az általa 50 éves kényszerszünetet követően újraalapított, máig működő stúdió a nehéz körülmények ellenére is élő művészi örökségének letéteményese. Az idén májusban a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban nyíló, *69/70/85 – Egy európai üvegstúdió Dömsödön* című kamarakiállítás egy nagy hagyományú művészcsalád folytatódó története.

SZILÁGYI B. ANDRÁS
művészettörténész

A fotókat Kovács Júlia és Szilágyi András
bocsátotta rendelkezésünkre.